

Nr 29

Utbildningsutskottets betänkande i anledning av motioner angående ökat medinflytande för vissa studerande m. m.**Motionerna**

I motionen 1971:99 av herr Helén m. fl. (fp) har – med hänvisning till motiveringen i motionen 1971:86 – hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att skol- och universitetsdemokratin vidgas bl. a. genom att

1. försöksverksamheten med beslutande samarbetsnämnder fortsätter och utvidgas,
2. klasskonferensen med deltagande av samtliga elever och lärare prövas,
3. universitetslärarna inom ramen för försöksverksamheten med nya samarbetsformer bereds representation i universitetskanslersämbetets (UKÄ:s) styrelse,
4. vid det slutliga beslutet om samarbetsformer vid universiteten studenter och övriga lärare ges medinflytande vid samtliga institutioner och utbildningsnämnder.

I motionen 1971:848 av fröken Eliasson m. fl. (c) har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte

1. anhålla om att demokratifrågorna och individualiseringsfrågorna ägnas ökat utrymme i lärarutbildningen,
2. som sin mening uttala att det är angeläget att en försöksverksamhet med nya samarbetsformer mellan lärare, studerande och övrig personal snarast kommer till stånd vid lärarutbildningsanstalterna och att därvid olika försöksmodeller prövas.

Pågående försöksverksamhet*1. Skolväsendet*

Genom beslut den 13 juni 1969, den 14 maj 1970 och den 30 juni 1971 har Kungl. Maj:t bemyndigat skolöverstyrelsen att under läsåren 1969/72 bedriva försöksverksamhet i fråga om samarbetsnämnder i grundskolan m. fl. skolformer i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som angivits i en skrivelse från skolöverstyrelsen den 7 maj 1969 och med iakttagande av vissa i förstnämnda beslut angivna särskilda föreskrifter.

Enligt bemyndigandet i beslutet den 30 juni 1971 kan skolstyrelse inom ramen för försöksverksamheten bestämma att samarbetsnämnd skall vara sammansatt på annat sätt än som förutsätts i de tre organisa-

tionsmodeller som anges i skolöverstyrelsens skrivelse den 7 maj 1969.

2. Universitet och vissa högskolor

Försöksverksamhet med nya former för samarbete mellan studerande, lärare och övrig personal vid universitet och vissa högskolor under universitetskanslersämbetets överinseende har under budgetåren 1968/71 bedrivits enligt bemyndiganden i beslut den 17 juli 1968, den 31 januari och den 10 juli 1969 samt den 20 mars 1970. Genom beslut den 13 november 1970 har bemyndigandena förlängts att gälla även budgetåret 1971/72.

Försöksverksamheten på i n s t i t u t i o n s n i v å innebär i stort följande. Ett kollegialt organ – benämnt institutionsnämnd eller institutionsstyrelse – har i varierande omfattning övertagit prefektens rätt att ensam (i vissa fall tillsammans med övriga ordinarie lärare) fatta beslut. I vilken utsträckning beslutanderätten förs över till det kollegiala organet beror på vilken av fyra s. k. standardmodeller som valts vid respektive institutioner. I den första modellen är en institutionsnämnd för utbildningsfrågor beslutande i frågor rörande utbildningens innehåll och organisation. I den andra modellen är en institutionsnämnd beslutande i frågor rörande utbildningens innehåll och organisation samt vissa andra, klart angivna frågor, exempelvis petitafrågor. I den tredje modellen är en institutionsstyrelse beslutande i alla frågor med undantag av vissa klart angivna, exempelvis tjänstetillsättnings- och fördelningsfrågor. I den fjärde modellen slutligen är en institutionsstyrelse beslutande i alla frågor. I styrelsen/nämnden ingår representanter för institutionens lärare, assistenter/amanuenser, teknisk och administrativ personal samt studenter.

Försöksverksamheten med ändrad sammansättning av utbildningsnämnder innebär bl. a. att studeranderepresentationen i vissa nämnder förstärkts jämfört med vad som gäller enligt universitetsstadgan.

Samtliga k o n s i s t o r i e r har vidare försöksvis utökats med företrädare för studerande och anställda.

I beslut den 10 juli 1969 och den 13 november 1970 har Kungl. Maj:t som ett led i försöksverksamheten med ökat inflytande för studerande och anställda inom utbildningsväsendet föreskrivit, att representanter för de studerandes och arbetstagarnas intressen skall beredas plats i u n i v e r s i t e t s k a n s l e r s ä m b e t e t s s t y r e l s e och fakultetsberedningar, skolöverstyrelsen, centrala studiehjälpsnämnden, LUP-nämnden och LUP-kommittéerna.

För att biträda vid utarbetandet av förslag till nya bestämmelser för förvaltningsformerna tillkallade UKÄ i januari 1971 nio experter, hämtade från universitet och högskolor och flertalet nominerade av berörda personal- och studerandeorganisationer, dvs. LO, SACO, TCO och SFS. Experterna har fungerat som en referensgrupp inom UKÄ.

UKÄ:s styrelse avser att under våren 1972 ta ställning till utformningen av UKÄ:s slutliga förslag i de aktuella frågorna. Detta skall ske på grundval av synpunkter och förslag som kommer fram i yttrandena över en den 21 oktober 1971 dagtecknad promemoria i ämnet.

I detta sammanhang bör även nämnas att motsvarande försöksverksamhet under budgetåren 1968/71 har bedrivits vid socialhögskolorna enligt bemyndiganden i beslut den 20 november 1968 och den 10 juli 1969 samt vid journalisthögskolorna enligt bemyndiganden i beslut den 10 juli, den 12 september och den 30 december 1969 och den 25 september 1970. Genom beslut den 12 februari och den 14 maj 1971 har bemyndigandena förlängts att gälla även budgetåret 1971/72.

3. Lärarhögskolor och andra lärarutbildningsanstalter

Genom beslut den 16 april 1971 har Kungl. Maj:t bemyndigat skolöverstyrelsen att för läsåren 1971/73 besluta om försöksverksamhet med nya former för samverkan mellan lärare, studerande och övrig personal vid lärarhögskolorna, folkskoleseminarierna, seminarierna för huslig utbildning, slöjdlärarseminariet, förskoleseminarierna, statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor, yrkespedagogiska instituten samt teckningslärarinstitutet. Samverkan sker med utgångspunkt i ett av skolöverstyrelsen utarbetat förslag och kan äga rum på tre nivåer, nämligen i utbildningsråd, i utbildningsnämnder och i rektorsnämnd. Försöksverksamheten omfattar ett antal modeller som avser bl. a. samverkansorganens sammansättning och valet av representanter i dessa. Försöksverksamheten förutsätts anpassas till de skilda förutsättningar som finns vid varje lärarutbildningsanstalt.

Genom beslut den 14 februari 1969 har Kungl. Maj:t bemyndigat styrelsen för gymnastik- och idrottshögskolorna att besluta om försök med nya former för samarbete mellan studerande, lärare och övrig personal vid högskolorna.

Utskottet

Det svenska utbildningsväsendet har under efterkrigstiden utvecklats snabbt. En rad reformer har genomförts som berört såväl utbildningens organisation och innehåll som formerna för samarbetet mellan dem som arbetar inom utbildningsväsendet – lärare, studerande och övrig personal. En fungerande skol- och universitetsdemokrati förutsätter att de berörda är så intresserade, kunniga och välinformerade, att de genom ett aktivt personligt engagemang kan bruka ett formellt medinflytande. Ett mål för reformarbetet inom utbildningsväsendet har varit att alla berörda skall kunna engageras både i utformningen av den dagliga verksamheten och i det långsiktiga utvecklingsarbetet.

I motionen 1971:99 hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att skol- och universitetsdemokratin vidgas genom vissa åtgärder. Motionens första yrkande avser en fortsättning och utvidgning av försöksverksamheten med beslutande samarbetsnämnder. Utskottet delar motionärernas uppfattning att elever som i skolan får vänja sig vid inflytande över och ansvar för det gemensamma arbetet och den gemensamma miljön är bättre rustade att utöva sitt demokratiska inflytande och ansvar på arbetsplatsen och i samhällslivet. Enligt vad utskottet erfarit fortsätter försöksverksamheten med samarbetsnämnder i skolan under läsåret

1971/72. Vidare har utskottet inhämtat att Kungl. Maj:t i beslut den 30 juni 1971 erinrat skolstyrelse om möjligheten att inom ramen för försöksverksamheten utforma en egen modell för samarbetsnämndens sammansättning. Utskottet, som förutsätter att nämnda försöksverksamhet skall fortgå tills slutlig ställning tagits till frågan om samarbetsnämndernas sammansättning och funktion, anser att motionärernas hemställan, såvitt nu är i fråga, genom nämnda Kungl. Maj:ts beslut blivit tillgodosedd, varför motionsyrkandet i fråga kan avslås.

Vad gäller motionens yrkande i fråga om sammansättningen av olika konferenser i skolan, t. ex. klasskonferenser, har utskottet inhämtat att en särskild arbetsgrupp inom utredningen om skolans inre arbete (SIA) för närvarande behandlar frågan om beslutsrätt och samverkan i skolan. Utskottet, som inte finner det lämpligt att riksdagen föregriper utredningens slutliga förslag genom något uttalande, anser att motionen i denna del inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Frågan om sammansättningen av universitetskanslersämbetets styrelse tas även upp i motionen 1971:99. I motionen yrkas att universitetslärarna inom ramen för försöksverksamheten med nya samarbetsformer skall beredas representation i universitetskanslersämbetets styrelse. Utskottet vill erinra om att enligt bestämmelserna för den pågående försöksverksamheten utses en ledamot av styrelsen bland företrädare för de studerandes intressen samt två ledamöter av var och en av de fem fakultetsberedningarna bland företrädare för de studerandes och två bland företrädare för de anställdas intressen. Beträffande styrelsens sammansättning – där de nuvarande försöksbestämmelserna sålunda endast gäller representation för de studerandes intressen – inrymmer den inledningsvis nämnda promemorian om nya samarbetsformer på universitetsområdet förslag om representation i ämbetets styrelse även för arbetstagarintressena, något som nu förekommer i bl. a. skolöverstyrelsen enligt dess instruktion. Som påpekats i promemorian har för universitetskanslersämbetets del en sådan representation i realiteten redan kommit till stånd genom att företrädare för personalorganisationerna förordnats till ledamöter i styrelsen i samband med uppkommande vakanser. Med hänvisning till detta förhållande påkallar motionsyrkandet inte någon utvidgning av nu pågående försöksverksamhet. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen såvitt nu är i fråga.

I den sistnämnda motionen har vidare hemställts att i det slutliga beslutet om samarbetsformer vid universiteten studenter och övriga lärare ges medinflytande vid samtliga institutioner och utbildningsnämnder. Under pågående försöksverksamhet bör enligt utskottets mening inga uttalanden göras om den slutliga organisationen. Försöksverksamheten måste först utvärderas och universitetskanslersämbetets organisationsförslag avvaktas. Motionen avstyrks därför i denna del.

Motionen 1971:848 tar upp individualiseringsfrågor och demokratifrågor i lärarutbildningen. Utskottet vill erinra om att mål och riktlinjer för utbildningen vid lärarhögskola nyligen fastställts. Det är enligt dessa av stor vikt att lärarutbildningen blir ett led i en fortgående skolreform. I de

av Kungl. Maj:t fastställda riktlinjerna för utbildningen har sakens vikt markerats på följande sätt: "Den grundläggande lärarutbildningen skall individualiseras. Den skall primärt ses som ett aktivt arbete utfört av varje studerande, planlagt i samverkan mellan honom och hans olika lärare och stött av dessas undervisning och handledning. — — — Verksamheten i skolan präglas i hög grad av samverkan mellan elever och personal. Inom ramen för den grundläggande lärarutbildningen skall därför sådan samverkan behandlas och övas. Detta bör ske inom pedagogiken, metodiken och praktiken. Det är också nödvändigt att lärarutbildningen själv präglas av denna princip. Det bör vara naturligt att de studerande i samverkan med lärare och handledare får utöva stort inflytande vid planeringen av sin utbildnings form och innehåll."

Med utgångspunkt i dessa mål och riktlinjer för utbildning vid lärarhögskola har skolöverstyrelsen fastställt ny utbildningsplan för ämneslärarlinjen att gälla fr. o. m. den 1 juli 1971. Motsvarande utbildningsplan för låg- och mellanstadielärarlinjerna har i det närmaste färdigställts och beräknas utkomma i december 1971 och avses bli fastställd att gälla fr. o. m. den 1 januari 1972. I dessa utbildningsplaner har individualiseringsfrågor ägnats stor uppmärksamhet. Även demokratiseringen av utbildningsverksamheten ägnas där utrymme. Eftersom motionärernas önskemål härigenom blivit tillgodosett finner utskottet inte skäl att tillstyrka bifall till ifrågavarande yrkande i motionen 1971:848.

Sistnämnda motion behandlar även frågan om försöksverksamhet med nya samverkansformer vid lärarutbildningsanstalter. Enligt vad utskottet erfarit har Kungl. Maj:t den 16 april 1971, således sedan motionen väcktes, meddelat bestämmelser för sådan försöksverksamhet. Försöksverksamheten bygger på andra utbildningsorganisatoriska förutsättningar än dem som finns inom universitetssektorn. Lärarkandidater som följer undervisningen vid t. ex. förskollärarlinje, lågstadielärarlinje eller mellanstadielärarlinje studerar under en termin samtidigt ett stort antal ämnen vid flera institutioner, varför intressegemenskapen hos dem framför allt är koncentrerad till lärarutbildningslinjen. Skolöverstyrelsens förslag till försöksverksamhet, som tagit fasta på dessa förhållanden, omfattar olika försöksmodeller och avses pågå under läsåren 1971/72 och 1972/73. Av det anförda framgår att i motionen 1971:848 framfört önskemål om försöksverksamhet blivit tillgodosett.

Utskottet hemställer

att riksdagen

1. avslår motionen 1971:99 i vad avser försöksverksamhet med beslutande samarbetsnämnder,
2. avslår motionen 1971:99 i vad avser klasskonferens med deltagande av samtliga elever och lärare,
3. avslår motionen 1971:99 i vad avser representation för universitetslärarna i universitetskanslersämbetets styrelse inom ramen för försöksverksamheten med nya samarbetsformer,
4. avslår motionen 1971:99 i vad avser medinflytande vid samtli-

ga institutioner och utbildningsnämnder för studenter och övriga lärare,

5. avslår motionen 1971:848 i vad avser demokratifrågor och individualiseringsfrågor i lärarutbildningen,
6. avslår motionen 1971:848 i vad avser försöksverksamhet med nya samarbetsformer mellan lärare, studerande och övrig personal vid lärarutbildningsanstalter.

Stockholm den 9 november 1971

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande: herrar Alemyr (s), Larsson i Staffanstorp (c), Richardson (fp), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Wiklund i Härnösand (s), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), fru Sundberg (m), fru Dahl (s), herrar Berndtson i Linköping (vpk), Sundgren (s), Jonsson i Alingsås (fp) och fröken Andersson i Stockholm (c).